

עלון שבועי מבית 'בני אמונים' וכל מאמיניהם

פרשת תולדות

מאצרות אמונים

פניני אמן ותפלה בפרשה

אימתי עדיפה תפלת 'צדיק בן רשע'?

"ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו כי עקרה הוא ויעתר לו ה' ויתר רבקה אשתו" (כה כב)

"ויעתר לו" - ויעתר להם' מבעי ליה [ראוי היה להפתב]? לפי שאינו דומה תפלת צדיק בן רשע לתפלת צדיק בן רשע! (במות טו א, הובא ברש"י לפנינו).

על פי דברי הגמרא הללו תמהו המפרשים על שפסק הרא"ש (ש"ת, פ"ד ל ט" כב) שבבחינת ש"י קבוע בעבור הצבור, יש להתחשב במעלתו האישית ולא ביהוסו, ואדרבה, עדיף לקרוב צדיק הבא ממשפחה בזויה. והיאך אפוא שבו חכמים את תפלת יצחק דוקא בהיותו 'צדיק בן רשע'?

באר המהרש"ל: דברי הגמרא לא נאמרו אלא בנוגע לתפלת היחיד על עצמו כתפלתו של יצחק, ואולם לגבי שליח צבור יש אכן להעדיף צדיק בן רשע.

ולכאורה חלוקו של המהרש"ל צריך באור: מהו באמת ההבדל בין תפלת היחיד על עצמו לתפלתו של שליח צבור?

הסביר רבי יעקב עמדין: אמנם תפלת צדיק בן רשע מתקבלת יותר, ואולם על שליח הצבור להיות "שפל בך ומרצה לצבור" (טור או"ח ג), ומאחר שבדרך כלל הבא ממשפחה בזויה הנו ענו ומרצה לצבור יותר מן למשפחה רמת יחוס, עדיף לבחורו לשליח צבור.

רבי דוד שלמה איבשיץ בעל הערבי נחל' באר: אכן, זכות אבותיו של צדיק בן רשע מסייעת לתפלתו להתקבל, אולם כשהצבור בוחר כחזן דוקא צדיק שבא ממשפחה בזויה, אזי זכות קרוב הרחוקים גוברת על זכות אבות.

שו"ת מהרש"ל סי' כ: מור ומציעה או"ח נג' לבושי שר"ד פ"ט

רבקה נפקדה בלא שנוי השם

"ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו כי עקרה הוא ויעתר לו ה' ויתר רבקה אשתו" (כה כב)

מפני מה בתחלה נקטו הכתוב: "אשתו" סתמא, ורק בהמשך פרש: "רבקה אשתו"?

פרש רבי יעקב משולם אורנשטיין רבה של לבוב: בשונה משרה אמנו, שלגביה מבארת הגמרא (ר"ה טו ב) שלא נפקדה אלא אחר ששנה שמה מש"ר לשרה, רבקה נפקדה בלא שהצרכה לשנוי השם. זאת משום שאברהם היה 'צדיק בן רשע', ועל כן תפלתו לא הועילה בלי שנוי השם, אך יצחק היה 'צדיק בן צדיק' ועל כן הועילה תפלתו גם בלא שנוי השם. כפי שדיקה הגמרא (במות טו א) מהפסוק שלפנינו: "ויעתר לו"... לפי שאינו דומה תפלת צדיק בן רשע לתפלת צדיק בן רשע!.

לכך רמז הכתוב שלפנינו: "ויעתר לו ה'" - ליצחק שהיה 'צדיק בן צדיק', ולפיכך: "ויתר רבקה אשתו" - מבלי שישינו את שמה.

שיעור יעקב

הגויים מבקשים לנתתנו מענית 'אמן'

"ויתרצו הגנים בקרבה" (כה כב)

"בקרבה" בגימטריה "ש"י", ללמדך כי יעקב ועשו התנחזו ביניהם על הזיה בש"י העולמות - נחלת הצדיקים בעולם הבא. וכיון שבזכות 'אמן' נוחלים ש"י עולמות, בחר לו יעקב את ההקפדה על מצוה זו, וסימנה: 'יעקב' בגימטריה ב' פעמים 'אמן'.

בדומה לכך נוכל למצא רמז אף בפסוק בתהלים (ב א: א): "למה רגשו גוים ולאמים יהו ריק...; ננתקה את מוסרותימו ונשליכה ממנו עבתימו" - 'ריק' בגימטריה ש"י, "ננתקה את מוסרותימו" ראשי תבות 'אמן'. מבקשים הגוים לישלל מעמנו את ש"י העולמות, ולשם כך הם מנסים לנתתנו מענית 'אמן' שבזכותה אנו זוכים לכך.

בן דעת' תהלים ב ג

יעקב לא הצריך לרוץ לבתי כנסיות

"ויתרצו הגנים בקרבה" (כה כב)

"בשעה שהיתה עומדת על בתי כנסיות ובתי מדרשות יעקב מפרסם לצאת... ובשעה שהיתה עוברת על בתי עבודת כוכבים עשו רץ ומפרסם לצאת" (כ"ד סג ו).

יש להבין: מפני מה רק כפלי עשו נאמר שהיה 'רץ' ומשתוקק לצאת לעבודה זרה, וכי יעקב לא בקש לעבד את בוראו בתשוקה ובזריזות, לכל הפחות כפי שהשתוקק אחרי לעבודה זרה?

באופן נפלא פרש זאת רבי יוסף מלמנקס מרבי לובלין: לגבי בתי כנסיות פסק השלחן ערוך (או"ח סנא א) "שהישיבה בהם מצוה", ואלו, להבדיל, כפלי בתי עבודה זרה פסק (ו"ד קנ א) שמצוה להתרחק מהם. מדייק לשון המדרש: "עומדת על בתי כנסיות... עוברת על בתי עבודת כוכבים", נראה שכוון אכן נהגה רבקה. לפיכך, כשעברה ליד בתי עבודת כוכבים, כיון שזיע עשו כי אטו הצדקות תמהר להתרחק מהם, היה עליו לרוץ כדי לצאת, ואלו כשעברה ליד בתי כנסיות, לא הצריך יעקב לרוץ כדי לצאת, שכן ידע כי אמו בודאית תתעכב שם.

'אש"ל' [לובלין רבי אשר יעקב קלמנס, לובלין תל"ח]

ההולך לבית הכנסת פונתו לשם שמים

"ויתרצו הגנים בקרבה ותאמר אם כן למה זה אנכי ותלך לדרש את ה'" (כה כב)

"ולא מצאתי 'דרישה' אצל ה' רק להתפלל, כטעם (תהלים לד ה): 'דרשתי את ה' וענינו' (רמב"ם).

באר הכתב סופר:

כיון שהתרוצצו הגנים בקרבה הו בעוברת על פני בתי מדרשות שבהם לומדים תורה, והו בעוברת על פני בתי עבודה זרה (כ"ד סג ו), הסתפקה רבקה האם מדרב בשני ילדים - רשע וצדיק, או שמו ילד אחד הוא, המבקש אמנם ללמד תורה, אך מטרתו להתנאות ולהתגדל בה, ולא שוקד על למודו מתוך יראת שמים. לפיכך החליטה ללכת אף לבית הכנסת "לדרש את ה'" - בתפלה, באומרה: אם גם שם יפרסם לצאת, אות הוא שמדבר בשני ילדים: האחד ירא שמים המשתוקק לכל דבר שבקדשה, ומשנהו רשע המשתוקק לעבודה זרה.

שו"ת כתב סופר, הקדמה לחלק א"ח

מעלת הישיבה בבית הכנסת

"ויעקב איש תם יושב אהלים" (כה כז)

מפסוק זה הביא הרמ"ע מפאנו ראיה לפסק השלחן ערוך (או"ח סנא א) שעצם הישיבה בבית הכנסת מצוה היא, ככתוב (תהלים פד ה): "אשרי יושבי ביתך", שהרי כשבאה התורה לשבח את יעקב אבינו, לא שבתה על גדל מעלתו ושקידתו בתורה, כי אם על היותו "יושב אהלים".

דבש לפי מערכת ב אות יח

יצחק סבר שכחו של עשו בפיו

"ויגדלו הנערים ויהי עשו איש ידע ציד איש שדה... ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו" (כה כז-כח)

מפני מה כפל הכתוב את תבת 'איש': "איש ידע ציד איש שדה"?

פרש רבי אכסיל ראד בענדיט סג"ל מלובוב:

עשו היה צד ומרמה את אביו כי 'איש שדה' הוא, כאביו שעליו נאמר (לעיל כז ב): "ויצא יצחק לשוח בשדה" ופרשו חכמים (ברכות כו ב): "אין שיחה אלא תפלה". ואכן, בכת רמאות זו קנה את אהבתו, שנאמר: "ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו" - כי צד את דעתו בכיכול כחו בפיו - בתפלה.

שבות הלוי' [קראקא שצי"ט]

"זהיר היה המשגיח מאד בעניני ברכות... במיוחד הקפיד באמירת ברכות השחר לאומרון בקול ובכונה, ואף דאג לכך שתמיד ימצא בקרבנו מישהו שיענה אמן אחריהן".

לקט רשמות בעניני תפלה עמ' רה

בשבת קדש פרשת תולדות יחול יום השנה העשרים להסתלקותו של המשגיח מליקווד הגה"צ, רבי נתן מאיר ווכטפוגיל זצ"ל. וכן מספר על אודותיו:

תענה אמונים

מבט על סדר התפלה

ברכת המזון (הקדמה)

ברכה מן התורה
 ברכת המזון הנה מן הברכות היחידות שחיונו מן התורה, כפי שלמדנו חז"ל (ברכות ט"א) מן הפסוק (דברים ח'): "ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך על הארץ הטובה אשר נתן לך".

למעשה, שנים רבות טרם נתנה התורה, כבר היה מי שהנהיג בעולם את החובה לברך אחר המזון. היה זה אברהם אבינו עליו שלום, אשר פדבר רבותינו הראשונים (ראה פ"י התוספות בראשית י"ב ב) הצטוו לפרסם את שמו יתברך בעולם באופן שילמד את הבריות לברך לה' על כל הנאה שבאה אליהם.

ואכן, במדרש (בראשית רבה מט ז) הובא שאברהם אבינו הקים אהל במדבר באר שבע, שבו היה מכניס את אורחיו ומכבדם במאכל ובמשקה. ולאחר שאכלו ושתי כדו צרכם היה מורה להם: "ברכו למי שאמר הנה ה' עולם". אמרו לו: "מה נאמר?" אמר להם: "אמרו: ברוך א-ל עולם שאכלנו משלו".

אם קבל האורח את דברי אברהם אבינו, אותו אברהם אבינו מתשלום על הארחה שאכל, אף אם לא רצה לברך אמו לו: "עליך לשלם על מה שאכלתי ושתיתי, ולא לפי התעריף הרגיל, אלא לפי תעריף גבוה הרבה. שהרי אני דר במדבר שמימה, ולאמלא הייתי מאכל ומשקה אותך בודאי היית מת ברעב ובצמא".

כששמע האורח את דברי אברהם אבינו, הבין שבכנותו להמחיש לו עד כמה תלוי האדם בתעריף של הקדוש ברוך הוא, עד כדי שבלעדיו היה מת ברעב. וכן שיהיה נכסות ראת שמים בלב, מיד היה מברך את הקדוש ברוך הוא על האכל שאכל.

במעשיו אלו הצליח אברהם אבינו לקרב אלפי אנשים לראת ד', כפי שמעיד עליו בוראנו (בראשית י"ט): "כי ידעתי למען אשר יצוה את בניו ואת אחריי ושמרו דרך ד' לעשות צדקה ומשפט".

ואמר הרבי מקוצק: "אני מבין כיצד יתכן שיהיה המברך ברכת המזון עם אחת אינו הופך מיד להיות ירא שמים, שאם את הרחוקים ביותר הצליח אברהם לקרב באמצעות ברכת המזון, כל שכן שצדיקים לקרב את הקרובים" (נילקט יוסף עמוד כב).

אין בה את או מלה מיתרת
 דברים נוקבים מעורר היעבץ בסדורו (הקדמה לברכת המזון) על חשיבותה של ברכת המזון, תוך שהוא מגלה טפח ומכסה טפחים מעמקה, ממשלתה ומסודותיה, ובה פתב: "איתי דברים העומדים ברומו של עולם ובני אדם מזולזלי בהם, הלא היא ברכת המזון אשר יסוד אבותינו הראשונים על פי התורה, ברכה שחברה על ידי קדושים שפאלו בחכמה גדולה עד אין קץ, ומשקף בורר כי בכל מלה שבנה כלולות כננות עמוקות מני ים ומשמעיות נסתרות שקצר שכלנו מהבינים. המעמקים הנתבוננו בה יבינו כי אין בה אף אות אחת יתרה, ולא מלה מפולה ולא ענין אחד שאין בו פנה מיוחדת, לכן כל בר דעת יבין עד כמה עלינו להזהר בכבודו ולאומרה בכונה מיוחדת".

אמן על ברכת המזון - מן התורה
 לסיים פרק זה ראוי שנביא את פסקו של בעל הפרי מגדים (תבנת גמא פ"ה האינו, אשל אברהם א"ח רטו ו) כי לדעת הרמב"ם (ספר המצוות שכתב העש"ט) פסם שאמירת ברכת המזון היא מצוות עשה מן התורה, כך ענית אמן אחריה היא מצוות עשה מן התורה. ונמצא שכל השומע את זולתו מברך ברכת המזון ואינו עונה אחריו אמן, והרי הוא מבטל מצוות עשה מן התורה.

מעשה אמונים

"השלה על ה' יהבך - והוא יכללך"

"רבי, הושיעני!", פתח ר' זרח האביון עם קניטתו לתדור של השרף הקדוש מקוצק: "שרי הנני במצוקה נוראה. גנות לי בביתי אשר קרובה עת כלולותיהן ואין בידי מנוח לנדונתן, אף בני הצעירים שואלים לחם ואין בפי מענה לשועתם. כיסי ריח ואין בידי פרוטה לפרטה..."

הרבי הביט בו זרח בעינים רחמיאיות; בעולמה של קוצק לא תפסו פניות כגון אלו מקום רב. שרונים היו הרבי וחסידיו בעולם שלא היו בו אלא ד' אמות של הלכה, חסידות ועבודת ה' טוהרה, כך שעיני העולם הזה לא תפסו בו מקום. אולם נראה היה כי מצוקתו של האיש אמיתית וקשה, והרבי לא אבה לשלחו כלעמט שפא.

נטל הרבי מעם שלחן פסת ניר קטנה, שלף את קלמוס ורשם עליו במהירות מלים מספר. אחר כפל את הניר כפסידה, הכניסו למעטפה ורשם עליה: "בעצמי רבי משה חיים רוטנברג", הושיטה לר' זרח ונפרד ממנו לשלום.

בצאת האיש מחדר הרבי, מהר להראות את המעטפה שבידו לאחד מהחסידים שהמתין במקום. הלה הביט בכתב שיהיה רשומה על המעטפה ולא יכול היה לכלא את התפעלותו; "היודע אתה בעבור מי ממען המכתב? הלא זהו הגביר האדיר רבי משה חיים רוטנברג מחנצין, אחי הרבי בעל 'חדושי חיים'! עם מכתב שכזה יכול אתה להיות סמוך ונטיח בישועתך, יכול אתה אף לקחת להזאת על חשבון העתיד. עליו הסכים הרושף לה' הנו כספה מן הים ביחס לשרו האדיר של רבי משה חיים".

יצא ר' זרח מחצר הרבי ברגלים עולצות. הנה הסתיימה לה השליחות בהצלחה. רק יגש עם המכתב לכתבת הרשומה עליו, וכבר יהיה בידו את כל המנוח הדרוש לנשואי בנותיו ולמחת בניו, ומי יודע... אולי בנותו יוכל לשלח יד באיזה עסק ולהריות מעט למען עתידו.

שמח וטוב לב פנה ר' זרח לנסע לעבר העיר הנציון, מקום מעונו של הגביר רבי משה חיים רוטנברג. במחו דמיון את פניהם המפוקמות של בני ביתו בראותם את אביהם שב כשעגלות עמוסה בכל טוב, והמחשבה על כך הסבה לו קורת רוח קרובה.

לאחר כמה ימי מסע סוף סוף עמד ר' זרח בפתח ביתו של הגביר. הוא נגש למשרת שעמד בפתח ואמר לו בקול מלא חשיבות: "באתי הנה בשליחות הרבי מקוצק, אגרת בידי ממנו לזכיר...".

חיש מהר נבלע המשרת בפתח הבית, וכמה רגעים לאחר מכן נפתח הדלת. בפתח עמד הגביר בכבודו ובעצמו כשפניו קורנות, הוא הושיט ידו אל האורח בכברת "שלום עליכם לבית והימינו להנכס אל הבית. מספר פניו הרגש נפר היה כי אין הרבי רגיל לשגר אליו האגרות שפאלו, וזרחה זו הוסיפה שמון למדורת חלומותיו של ר' זרח.

ר' זרח פסע בהתרגשות אחר הגביר, קול צעזעו המתרוגנים נבלע על פני שטיח הארזמן שהיה פרוש שקיר אל קיר, אולם הוא התנוג כאלפי פממונים במחו, הנה הנה קרובה ישועתו...

כשהוא מסב בנינוחות על הכרסה בחדר עבודתו של הגביר, הושיט ר' זרח את המעטפה לידו והוסיף את הגביר. הלה פתחה בחדר תש, הוציא מתוכה את פסת הגביר וניגן בה ממשלות.

סיים הגביר לעין באגרת הקצרה, השיב את משקפי הקריאה לכיסו ופנה לאורחו הרגש: "שמא תרצה, ידיד, שאגיש לך ארוחה חמה ומזינה? הלא בודאי עברת מים ארזים בדרך הדרך... אולי תרצה לנח מעט קדם לכן, הנה בחדר הסמוך ישנה מטה מצמת..."

ר' זרח הביט בפני מארחו בפליאה. הן לא בא לכאן כדי לזלזל או לנח, מבקש הוא בסקר הכל לקבל את הכסף ולמהר לשוב אל בני ביתו הפצפים בכליו עינים להצלחת שליחותו.

"אני ממחר מאד...", הוא הגיב, "עלי לשוב

שיח שרפי קדוש - ענינים שונים, אמונה טו

שיח ערבי